

"KRI NI VODA": POTOMCI USKOKOV OB SLOVENSKO-HRVAŠKI MEJI

"BLOOD IS THICKER THAN WATER": DESCENDANTS OF THE USKOKI ALONG THE SLOVENE-CROATIAN BORDER

The contribution discusses various construction of collective belonging of the 'descendants of the Uskoki' from the regions of Bela Krajina and south-western Zumberk in Croatia, which was conditioned for different social actors by the changes of political status of the border between Slovenia and Croatia. Both from the perspective of the 'Slovenian state' and the inhabitants who live in the border area, the change of the Slovene-Croatian border regime from an international to the Schengen one is especially significant because it formed a specific understanding of previous and current border regimes and the 'situation of the borderlanders'. The inhabitants of the border region who were of non-Slovenian origin were thus suddenly, immediately before and after the declaration of Slovenian independence in 1991, 'discovered' in the public debates as descendants of the Uskoki, who could - due to their presumed unconditional loyalty to their non-Slovenian origin - create conditions for an 'ethnic conflict' in Slovenia. The author thus examines two views on the implementation of 'appropriate measures' along the Slovene-Croatian border. On the one hand, she examines the arguments of the advocates a border regime that would protect Slovenia as well as the European Union, not only from illegal immigrations and criminal activities outside the Union, but also from the 'unpredictable Balkans'. On the other hand, the author focuses on understanding the changing border regimes and the roles of 'guardians of the frontier' among the 'descendants of the Uskoki'.

Keywords: Slovene-Croatian border, ethnicity, nationalism, descendants of the Uskoki

Prispevek obravnava različne konstrukcije kolektivne pripadnosti potomcev uskokov iz Bele krajine in jugozahodnega Žumberka na Hrvaškem, ki jih je pri različnih družbenih akterjih pogojevalo spreminjanje političnega statusa meje med Slovenijo in Hrvaško. Zlasti sprememba slovensko-hrvaškega mejnega režima iz mednarodnega v schengenskega je tako z vidika slovenske države kot prebivalcev, ki ob meji živijo, oblikovala specifično razumevanje nekdanjih in zdajšnjih mejnih režimov in položajev mejašev. Tako so bili obmejni prebivalci, ki štejejo, da so neslovenskega porekla, tik pred in takoj po razglasitvi neodvisnosti Slovenije leta 1991 v javnih debatah nenadoma 'odkriti' kot potomci Uskokov, ki bi zaradi domnevne brezpogojne lojalnosti neslovenskemu poreklu lahko v Sloveniji ustvarili pogoje za 'etnični konflikt'. Zato avtorica presoja dvoje pogledov na uveljavljanje 'primernih ukrepov' na slovensko-hrvaški meji: na eni strani argumente zagovornikov takega mejnega režima, ki naj bi obranil Slovenijo kot tudi Evropsko unijo ne le pred nezakonitimi migracijami ter kriminalom zunaj Unije temveč tudi pred 'nepredvidljivim Balkanom', na drugi strani pa se osredotoči na razumevanje spremenljivih mejnih režimov in vlog 'varuhov meje' pri potomcih uskokov.

Ključne besede: slovensko-hrvaška meja, etničnost, nacionalizem, potomci Uskokov

Politične transformacije v Evropi od leta 1989 dalje – padec berlinskega zidu, razpad Jugoslavije, ustanovitev in razširitev Evropske unije – so pritegnile mnoge preučevalce, ki se v družboslovju ukvarjajo z mejami. Ta “nova dejstva” so nekatere celo navedla k oblikovanju novih poddisciplin znotraj uveljavljenih ved, s ciljem, da bi prišli do sistematičnejšega načrta raziskav pojavov, povezanih z mednarodnimi mejami (prim. Donnan in Wilson 1999), torej do “posebnega podžanra študijev, ki bi bolj sistematično preučevali nekatere vidike družbenega življenja v neposredni bližini meja, in družbeno organizacijo ‘mejnih krajin’” (Hann 2001: 73). Vse odkar je norveški antropolog Fredrik Barth (1969) uvedel nov pristop k preučevanju meja, morejo socialni antropologi znatno prispevati k razjasnjevanju premen v nacijah in nacionalizmih v devetdesetih letih prejšnjega stoletja.

Prispevek podaja antropološki pogled na posledice razpada socialistične Jugoslavije v letu 1991 s posebnim ozirom na novoustanovljene meje in prebivalce ob njih, od katerih so bili mnogi nanovo “etnično” razločeni in spoznani za “tujce”. Zadnja bistvena sprememba, vključitev Slovenije v Evropsko unijo, je nove krajne meje Unije med Slovenijo in Hrvaško posebej temeljito preuredila. V tem članku se bom posebej ukvarjala z jugozahodnim Žumberkom na Hrvaškem in Belo krajino v Sloveniji. Redefinicije mejnega režima od notranje slovensko-hrvaške republiške meje v jugoslovanski državi, mednarodne meje zunaj meja Unije, do južne schengenske meje EU so v državni in lokalni javnosti določale vsakokratno pogled na preteklost, sedanost in prihodnost ljudi, ki ob meji živijo. V nadaljevanju se bom ukvarjala z vprašanjem, kakšne lokalne prakse in držve uveljavljajo prebivalci neslovenskega porekla ob meji v okolnostih tako spreminjajoče se geopolitike.

OB JUŽNI MEJI

Vse od razglasitve slovenske neodvisnosti v letu 1991 so se slovenski mediji veliko ukvarjali s kontroverznimi pogledi glede vrste slovenko-hrvaške državne meje. Kot so poročali,¹ je bila na eni strani manjšina, ki je predlagala prepustno mejo, torej čim manj vidno razločevalno črto. Večinsko mnenje pa se je zavzemalo za “zapiranje nacionalnega prostora” in za postavitve dejanskih “zidov pred nevarnim Balkanom”. Slednje stališče je zastopala tudi skupina slovenskih ozemeljskih izvedencev, ki so v času intenzivnih priprav na neodvisnost Slovenije (1989-1991) izdelali akcijski načrt *Kamen*. Načrt je natančno predvidel varnostne

* * *

¹ Novinarska dokumentacija *Delo*, Mapa - *Meja splošno*, Ljubljana.

ukrepe na nastajajoči meji med dvema suverenima državama, Slovenijo in Hrvaško. Predvidel je patroljiranje ob meji, izgradnjo mejnih prehodov in begunskih sprejemališč (prim. Čelik 1994: 27). Vidna in nadzorovana meja med Slovenijo in Hrvaško je v začetku devetdesetih let kulminirala z idejo o postavitvi bunkerjev, kar se je zgodilo v lendavski občini. Del slovenskega tiska se je ostro odzval, med drugim z retoričnim vprašanjem, "Ali nam grozi bunkerska demokracija?" Zagovorniki "Evrope brez meja" so protestirali proti policijskemu režimu na meji in predlagali politiko "kooperativnosti in odprtosti" (Žunec 1992: 11-3).

Vendar so v javnosti prevladali tisti, ki so trdili, da so rigorozni ukrepi nujni zaradi posledic vojn v nekdanji Jugoslaviji in zaradi Evrope, ki pričakuje dobro varovano sprejemnico za ilegalne migrante, tihotapce in kriminalce. Državni sekretar Ministrstva za notranje zadeve je tedaj zatrdil, da je strog nadzor na mejah s Hrvaško in Madžarsko stvar pričakovanj Evrope. Slovenija naj bi postala nova evropska država, ki je sposobna nadzorovati ilegalne migracijske valove proti zahodu (Šimunič 1995: 2).

"KRI NI VODA"

Zaradi rastoče napetosti in konfliktov na politični sceni širom nekdanje Jugoslavije je bila slovenska policija v zgodnjih devetdesetih letih posebej pozorna na prebivalce obmejnih območij. Posebej so se ukvarjali s prebivalci štirih obmejnih vasi v dolini spodnje Kolpe v Beli krajini, kjer živijo potomci Uskokov pravoslavne veroizpovedi. Kot je zapisal tedanji načelnik slovenske Ljudske milice Pavle Čelik:

Takoj smo pomislili na Belo krajino. Tam v delu občine Črnomelj živijo potomci nekdanjih Uskokov, ki so pred več stoletji pribežali pred Turki z Balkana. To je veljalo zlasti za vasi Bojanci, Marindol, Miliči, Žuniči, Paunoviči in podobno. Seveda so se skoraj v celoti zlili z večinskim prebivalstvom, vendar kri ni voda. Kako bo dogajanje na bližnjem Hrvaškem vplivalo nanje? Ali se bodo kaj odzvali? Po veroizpovedi se štejejo za pravoslavce [...] Strokovnjaki so ocenjevali, da je srbska pravoslavna cerkev znana po tesni povezanosti z državo in po svoji zaprtosti. To bi utegnilo pripeljati do varnostno zanimivih pojavov. Pravoslavni paroh Peran Bošković se je v Ljubljani v zadnjih letih pokazal za pristaša srbstva. Tamkajšnjim postajam milice smo dali nekaj nalog, ki so zajele predvsem spremljanje dogajanja na terenu, kot smo navadno rekli ali zapisali (Čelik 1994: 21-22).

Leta 1989 je srbski tednik *Politika* oznanil, da biti avtohton Srb v Sloveniji pomeni nerazvitost, življenje brez tekoče vode in brez izobrazbe v maternem

jeziku (Laketič 1989). Po dramatičnem opisu mizernega življenja Srbov v štirih mejnih vaseh Bojanci, Marindol, Paunoviči in Miliči pisec slavi njihov avtohton status Uskokov, ki so območje naselili v 16. stoletju in ugotavlja, da ni naključje, da je prav tod nastalo prvo svobodno ozemlje v Sloveniji v drugi svetovni vojni in posledično tudi prvi narodnoosvobodilni odpor. Da se Srbom v Sloveniji slabo godi, je potrdila tudi medijska objava pisma *Odbora Srbov vasi Marindol in Bojanci*, s katerim naj bi vaščani obvestili skupščino SFRJ o svojem protestu zaradi ukinitve šole v srbohrvaškem jeziku in nepriznavanja tradicionalnih običajev. Avtorstvo pisma so vaščani odločno zanikali, predsednik sveta krajevnne skupnosti Vinica, kamor so upravno spadale omenjene vasi, pa je demantiral novico v slovenskem dnevniku *Delo*: "Ugotovili smo, da pisma ni pisal nihče izmed nas in da takšnega pisanja ne sprejemamo" (Čontala 1989: 26).

Domačini obmejnih vasic so se tako znašli v vlogi, ki si je še malo niso želeli: nekakšnih predhodnikov boja za pravice Srbov v nastajajoči samostojni Sloveniji. Zaradi položaja, v katerem so se znašli, so leta 1990 na pogovor povabili celo tedanjega predsednika predsedstva Republike Slovenije. Na zboru krajanov so mu zagotovili, da niso ogroženi in da ljudje v teh krajih dobro vedo, da se nestrpnost do drugega naroda vedno vrača kot bumerang. Predsednik predsedstva pa je nedavne provokacije "od zunaj" in njihov nezavidljiv položaj komentiral s temi besedami: "Vi ste državljani Jugoslavije in državljani Slovenije. Ste dobri državljani Republike Slovenije in dobri Srbi. Ni namreč mogoče sprejeti stališča, da je nekdo, ki živi tukaj dober Srb in zato ne more biti dober državljan Slovenije" (Krasko 1990: 9).

Plebiscit leta 1990 je v teh domnevno problematičnih mejnih vaseh izkazal volilni rezultat, ki je bil v 90,78 odstotkih za neodvisno Slovenijo. Predstavniki vaščanov je za slovenski dnevnik *Delo* izid komentiral takole:

Sedanji rezultat glasovanja najbolje pove, koliko smo ogroženi. Dokazuje, da se dobro počutimo v našem okolju, kjer živimo in so živeli naši predniki več stoletij. Opredelitev za samostojno in neodvisno Slovenijo nima nikakršne veze z nacionalnostjo, temveč z realnimi razmerami v katerih vidimo, kakšen je položaj Slovenije v sedanji in takšni Jugoslaviji. Opredelitev je zato povsem logična, saj smo del okolja in bomo tudi v prihodnje. Zato čutimo in mislimo enako kot vsi drugi Belokranjci in Slovenci (Dimitrič 1990: 3).

Druga skupina potomcev Uskokov, ki prebiva v jugozahodnem Žumberku, je doživela podobne zaplete. Ti ljudje, večinoma grkokatoliške veroizpovedi, žive deloma v Beli krajini, večina pa živi v Žumberku na hrvaški strani meje. Leto dni pred razglasitvijo slovenske neodvisnosti je slovenski tisk poročal o strahovih teh ljudi, da bo nova mednarodna meja prekinila njihove vitalne stike s Slovenijo in

Hrvaško (Kuljaj 1990: 11). Enako kot mejaši iz spodnje doline reke Kolpe so tudi ti ljudje volili za neodvisno Slovenijo. Še več, grkokatoliki iz jugozahodnega Žumberka so javno napovedovali, da bi se po razpadu Jugoslavije radi priključili Sloveniji, ker da so nanjo življenjsko vezani.

Ob tem so bili Žumberčani kot domnevni potomci srednjeveških Srbov in Črnogorcev nagovrjeni tudi kot "krvni zavezniki" srbskega nacionalizma. Slovenski in hrvaški tisk je vztrajno poročal o srbskih agitatorjih, ki da kujejo zarote v Beli krajini in Žumberku (Kranjc 1991: 27). Zaradi tega sta župana obeh obmejnih občin, Metlike in Črnomlja, kjer živi večina Žumberčanov v Sloveniji, organizirala okroglo mizo o "vročih" obmejnih vprašanjih. Ko je razprava nanesla na politične provokacije v Beli krajini in na izglede za življenje ob meji, je član slovenskega predsedstva izjavil, da bo slovenska vlada vztrajala pri odprti meji s Hrvaško, brez kakršnihkoli poskusov administrativnega priključevanja hrvaških ozemelj (Kranjc 1991: 27). Kljub temu so leta 1992 Žumberčani iz hrvaških obmejnih krajevnih skupnosti Radatovići in Dragoševci napisali *Peticijo za priključitev k Republiki Sloveniji* in jo poslali slovenskemu in hrvaškemu parlamentu ter lokalnim oblastem v Ozalj in Metliko (Čelik 1994: 103). V peticiji so omenjali prometne in naravne zveze z gospodarskimi centri v Sloveniji, in na kratko opisali upravno zgodovino svojega območja: do leta 1865 je jugozahodni Žumberk spadal k deželi Kranjski, od tedaj pa do leta 1929 k Hrvaški; med letoma 1929 in 1941 k Dravski banovini, in šele po drugi svetovni vojni ponovno k Hrvaški (*ibid.*: 104).

Mediji so o političnih provokacijah med neslovenskimi mejaši poročali tudi še po slovenski neodvisnosti. Leta 1993 je slovensko javnost vznemiril podatek, da je med 26.000 prebivalci Bele krajine kar 20.000 Srbov. To "realistično število" naj bi našli člani *Stranke za enakopravnost občanov* na zborovanju v Ljubljani (Dimitrić 1993: 2). Vendar je strankin predsednik dva dni nato novico demantiral (Blagoje 1993: 2). Konec istega leta je slovensko javnost razburil še en incident. Člani *Srbskega kulturnega centra* so v izjavi za javnost slovenskega premiera, slovensko vlado in nekatere tuje medije obvestili, da so ustanovili *Avtonomno srbsko pokrajino* v Beli krajini, po zgledu svojih sonarodnjakov na Hrvaškem (Bauer 1993: 2). Predstavniki Srbske skupnosti je novico demantiral in jo označil za politično provokacijo (Zakrajšek 1993: 3). Avtentičnost in avtorstvo izjave o razglasitvi SAO Bele krajine nista bili v medijih nikoli pojasnjeni. Župan belokranjske občine Metlika je molčečnost slovenske policije o ozadju tega incidenta označil za medvedjo uslugo samim Belokranjcem, ki nikoli niso imeli "nacionalnih konfliktov". Pri tem je opozoril na vse glasnejše trditve belokranjskih pripadnikov desne Slovenske nacionalne stranke, da je v Metliki Slovencev najmanj in da se počutijo ogrožene in izigrane (Budja 1994: 14).

Bojazen mnogih obmejnih prebivalcev, da bo zaradi novonastalega mejnega položaja Belokranjec Belokranjcu tujec, če ne sovražnik, je bil tudi eden izmed

motivov moje terenske raziskave v letu 2002. Zanimalo me je vprašanje, kako ljudje, ki se imajo za potomce Uskokov, doživljajo in razumejo obmejno situacijo, ki je nastala po slovenski neodvisnosti in pred tedaj že razvidno uveljavitvijo schengenskega režima na meji.

“OD OBRAMBE EVROPE DO OBRAMBE EVROPKE UNIJE”

Čeprav je govor o slovensko-hrvaški meji v srednjem veku “svojevrsten anahronizem,” saj to obdobje nacionalne pripadnosti v današnjem smislu ne pozna (Zajc 2003: 14), so razlagalci slovensko-hrvaške meje po razpadu Jugoslavije določena obmejna območja videli kot etnično problematična prav na podlagi take predstave. Zgodovina slovensko-hrvaške meje v srednjem veku je bolj zgodovina obmejnih upravnih tvorb (Kos 1987: 219). Obmejni pas na jugu tedanje Kranjske je bil sestavljen iz nekaj gradov, ki niso predstavljali trdnega obrambnega zidu Nemškega cesarstva proti Ogrski kraljevini. Pravo obrambo Kranjske je predstavljal šele mogočen pas goratega, pragozdnega območja od Gorjancev oziroma Žumberačke gore do reke Kolpe na jugozahodu. Bela krajina, ki je bila tačas slabo poseljena, je potemtakem tvorila nekakšen vmesni pas med Nemškim cesarstvom in Ogrskim kraljestvom (*ibid.*: 219).

Območje Bele krajine in Žumberka je do 12. stoletja spadalo v okvir Ogrsko-hrvaškega kraljestva (Kos 1987: 217). Že v šestdesetih letih 12. stoletja pa si ju je prisvojilo nemško plemstvo. V začetku 16. stoletja Bela krajina in Žumberk nista bila samo obmejni območji med nemško in ogrsko državo, ampak vse bolj tudi eno izmed bojišč med islamskim in krščanskim svetom. Turški vpadi so ga povsem opustošili, zato je bil primeren za naselitev Uskokov (Zajc 2003: 52).

Povzetek veljavnega zgodovinopisnega znanja pravi, da so bili Uskoki zgodnji krščanski begunci z Balkana, kolonisti, ki so poseljevali Avstrijsko vojno krajino² od prvega desetletja 16. stoletja dalje. Ta “obrambni zid” je bil leta 1522 vzpostavljen z enim sami namenom, da bi ščitil avstrijske pokrajine pred turškimi vpadi. Vojna krajina je obstajala več kot 350 let, do leta 1881. Kot pravi Rothenberg (1960: 13), je potreba po ustanovitvi Vojne krajine izvirala iz evropskih političnih razmer 16. stoletja, ko je otomanska vojska preplavila Ogrsko-hrvaško kraljestvo in so bili Habsburžani iz oči v oči z Otomani. Vzdolž meje s Turki so Habsburžani vzpostavili verigo utrjenih vasi, trdnjav in stražnih stolpov, ki so jih varovale majhne posadke najemne vojske, poseljevali pa so jih oboroženi kolonisti.

* * *

² Vojna krajina se je razprostirala na relativno ozkem ozemeljskem pasu od Senja v Kvarnerskem zalivu proti severu do reke Save ter vzdolž nje po Slavoniji do Zemuna v Banat, Bačko in ob vzhodnem delu Erdelja - Transilvanija (Cvirn, Janez, Igor Grdina, Martin Ivanič, Igor Longyka, Janko Prunk, Vasko Simoniti, Peter Štih 1999: 147).

V večjem številu so se Uskoki začeli naseljevati na ozemlje sedanje slovensko-hrvaške meje v tridesetih letih 16. stoletja. Prvi begunci so bili večinoma iz Bosne iz župnij Srb, Unac in Glamoč (Kaser 1997: 55).³ Ti prvi naseljenci naj bi bili pravoslavne veroizpovedi, vendar so večinoma postali grkokatoliki v letu 1611.⁴

Leta 1535 je skupina več kot 3.000 Uskokov nadvojvodjo Ferdinanda zaprosila za dovoljenje, da poselijo višavje nad opustošenim Žumberkom; leta 1547 so Uskoki poselili tudi Marindol in Bojance (Zajc 2003: 54). V zameno za stalno vojaško službo jim je bila podeljena zemlja v dedno posest. Prvih dvajset let so bili oproščeni vseh dajatev, po tem pa so nadvojvodi plačevali le dedno zakupnino. Prav tako so bili oproščeni drugih običajnih fevdalnih obveznosti in bili podrejeni le avstrijskim vojaškimi oblastem (prim. Rothenberg 1960: 29). Reliefne in klimatske značilnosti Žumberka in Bele krajine so pogojevale življenje Uskokov v majhnih in medsebojno oddaljenih zaselkih. Zaradi pretežno nerodovitne prsti so se ukvarjali zlasti z živinorejo (Hranilović 1990: 596) in njeno preprodajo; običajno so kupovali cenejšo živino na Hrvaškem in jo dražje prodajali na Kranjskem (Kaser 1997: 72). Življenje je bilo organizirano v sestavljenem gospodinjstvu, zadrugi,⁵ ki je bila gospodarsko zaledje vojaka. Zadružni odnosi so bili leta 1807 formalizirani, kar ni bilo naključje. Takrat se je proces delitve premoženja med dediče ponekod po ozemlju Vojne krajine že uveljavljal in za državo je bilo najceneje, da je za vojaka poskrbela kar njegova družina (Simič 1990: 10).

Ukinitev Vojne krajine leta 1881 in s tem ukinitvev privilegijev in vojaških plač, ter neugodno geografsko okolje, ki Žumberčanom in Belokranjcem ni omogočalo preživetja, sta pogojevala njihovo množično izseljevanje. En del populacije se je zaposlil v večjih urbanih mestih, v Zagrebu in Metliki, drugi pa je emigriral v ZDA in Kanado. Z uvedbo *Zakona o imigraciji* v ZDA v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja so se Žumberčani in Belokranjci preusmerili v evropske dežele, zlasti Francijo in Nemčijo. Po drugi svetovni vojni se je proces izseljevanja nadaljeval. Po vojni so se pridružili kolonistom v Slavoniji, v šestdesetih letih, ko je nekdanja Jugoslavija "odprla" zunanje meje, pa so se izseljevali zlasti v Nemčijo.

* * *

³ V sledečih migracijskih valovih v Žumberak in 16. in 17. stoletju so Uskoki prihajali iz porečja Cetine, kontinentalne Dalmacije, zahodne Hercegovine, Like in Senja (Hranilović 1990: 596).

⁴ Pravoslavni priseljenci naj bi že v 15. stoletju zgradili samostan Marčo pri Ivanićgradu. V 16. stoletju, ko so se v večjem številu naselili v Žumberku in drugod po Gorjancih, je begunski metropolit Gavriilo s svojimi menihi obnovil v bojih razdejani samostan Marčo in se v njem naselil. Tako je Marča postala sedež srbske pravoslavne škofije, ki se je leta 1611 pod vplivom katoliškega okolja – močnega unijatskega gibanja - zedinila s katoliško cerkvijo (Janežič, 1986: 238; Kaser 1997: 185).

⁵ Splošna opredelitev zadruge pravi, da sinovi živijo po poroki pri starših in živijo skupaj tudi po njihovi smrti. Lastnina je skupna in nedeljiva (Simič 1990: 5).

Selitveni procesi, zlasti dnevne migracije v bližnja urbana središča v Sloveniji in na Hrvaškem, so v teh obmejnih krajih še vedno vsakdanji (Hranilović 1990: 605).

OBSERVACIJE S TERENSKEGA DELA

Zaradi pričakovane transformacije slovensko-hrvaškega mejnega režima iz mednarodnega v schengenskega sem se odločila za preučevanje razumevanja mejnega položaja pri potomcih nekoč že slavnih braniteljev Evrope. Kot najbolj primerno raziskovalno lokacijo sem izbrala tisti delček obmejnega območja med Slovenijo in Hrvaško, kjer ti potomci živijo.

Poleti 2002 (julija in avgusta) sem opravila petnajst pogovorov z domačini iz Bojanecv, Marindola, Miličev in Paunovičev, pozimi 2003 (januarja in februarja) pa še deset pogovorov z domačini iz žumberških vasic Radatovići, Doljani, Pilatovci, Dučići in Dragoševci. Iz njihovih življenjskih zgodb navajam tiste dele pripovedi, ki se navezujejo na razumevanje njihovega obmejnega položaja nekdanj, danes in v prihodnosti. Te sem večinoma razbrala iz njihove razlage uskoškega porekla in nacionalne pripadnosti, ter njihovih pripovedi o načinu življenja ob meji nekdanj in danes.

USKOŠKO POREKLO

Večina sogovornikov iz okoljskih vasic je bila ponosnih, da so potomci Uskokov. Bili pa so tudi taki, ki jih poreklo "slavnih" prednikov ni zanimalo, ali pa so bili do njega indiferentni. Starejša domačinka iz Paunovičev je povedala, da je zanj bolj pomembno, da živi na vasi in se ukvarja z obdelovanjem zemlje in družino. Njen soprog pa je samo zamahnil z roko in rekel: "Me ne zanima." Njun sosed je podobno odreagirjal in poudaril, da je užaljen že, če ga sprašujem po uskoškem poreklu, ker da ga s tem ločujem od drugih sovaščanov:

Kdo sploh je Uskok? Kdo je recimo katolik ali pravoslavac? Kdo je musliman? Te delitve se morajo enkrat končat. Človek naj bo človek!

Prav tako je razložil, da Uskok za večino slovensko govorečih Belokranjcev pomeni reveža, Vlah, t.j. zaostalega človeka iz hribov - pastirja.

Da so potomce Uskokov v Beli krajini imenovali Vlahe, so potrdili tudi drugi sogovorniki. Večina je poudarila, da je to žaljivka, ki jo mnogi Belokranjci uporabljali še danes. Mladenič iz Marindola pa je pojasnil, da označnica Vlah ni nujno žaljivka, in povedal primer: "Če reče nekdo z žaljivim tonom, 'kaj boš ti Vlah tu', potem to je žaljivka. Če pa reče sosed, 'Živjo Vlah, kako si?' potem to ni žaljivka."

Redki sogovorniki o svojem uskoškem poreklu niso vedeli nič. Priznali so, da zaradi "prizadevanja za višji življenjski standard," staršev niso poslušali, ko so jih ti "obremenjevali" z zgodbicami o poreklu. Vaščanka iz Miličev pa je celo zatrдила, da je socializem kriv za to, da se ta tradicija ni ohranila: "Ker ljudje niso več hodili v cerkev, naenkrat preteklost ni bila pomembna kot neko izročilo."

Kljub temu je večina sogovornikov vedela, od kod naj bi se priselili njihovi predniki. Prihajali naj bi iz srednjeveške Albanije, Kosova, Bosne in Hercegovine, Dalmacije, Črne gore in Srbije. Kot vir svojega znanja o krajih porekla so največkrat navajali izročilo staršev in starih staršev, ali pa so pojasnili, da se "tako pač govori". Večina jih je menila, da so to samo ugibanja in da nihče zagotovo ne ve, od kod naj bi prišli in kateremu narodu naj bi pripadali.

Na vprašanje, Kako bi pojasnili svojo narodno pripadnost, je večina intervjuvancev odgovorila, da so pravoslavci, ali pa slovenski državljani srbskega porekla, ki pa s "Srbi iz Srbije nimajo nič skupnega":

Mi se počutimo Srbi. A je to prav ali ni, jaz ne vem. In Srbi in pravoslavne vere. Imamo svoje praznike, svoje običaje in srbski jezik. Ne čisto srbski, ampak je še kar dober. Petsto let živimo med Slovenci, pa še kolikor toliko govorimo srbsko [...] Po zadnji vojni ti marsikdo navrže Miloševića. Mi nimamo z Miloševićem nič, niti s Srbijo nič. Nič nimamo z njimi. Mi smo slovenski državljani od, mislim, od nekdaj. Prej smo bili Jugoslovani, zdaj pa smo slovenski državljani in nimamo nobene veze z njimi (starejši domačin iz Bojanцев).

Zdi se, da so nacionalistične provokacije ob razpadu Jugoslavije, katere tarče so bili tudi potomci Uskokov v Sloveniji, vplivale na nekatere domačine, da niso hoteli odgovoriti na vprašanje o svojem občutenju narodne pripadnosti, ali pa so poudarili, da so v prvi vrsti Belokranjci, oziroma "neuvrščeni." Mlajša intervjuvanka iz Miličev je razložila, da zlasti mladino iz teh krajev nacionalna pripadnost ne zanima, oziroma da se ima večina mladih za Slovence, in da je to najbolj "praktično". Ali, kot je pojasnil Bojančan srednjih let:

Mladi nič nočejo o tem vedeti. Niti niso motivirani, ker ni takih razmer, da bi hoteli vedeti. Zaradi eksistence same tudi ni priporočljivo te stvari vedeti, zato jih starejši s tem ne posiljujemo.

Povsem drugačen vtis o vrednotenju uskoškega porekla in nacionalne pripadnosti sem razbrala iz pogovorov z Žumberčani. Že v prvem pogovoru mi je predsednik KUD Žumberak povedal, da so člani društva ponosni na to, da so potomci Uskokov, ker da so njihovi predniki že "takrat branili celotno Evropo pred Turki". Oni pa bodo tradicijo prednikov nadaljevali, ko bodo "branili" EU. Narodno poreklo med Žumberčani naj ne bi igralo tako pomembne vloge kot

uskoško. Ker so po poreklu iz različnih krajev, vztrajajo, da so "najprej Žumberčani, nato vse drugo." Predsednik društva je prav tako poudaril, da so leta 1987 ustanovili KUD Žumberak v Novem mestu samo zato, da bi povezali Žumberčane, ki živijo v Sloveniji in v jugozahodnem delu Žumberka, in vzdrževali predvsem kulturno tradicijo. Zaradi političnih provokacij ob razpadu Jugoslavije pa so v svoj statut celo zapisali, da v društvu ne dovolijo nikakršnih razprav, ki bi vodile v nacionalizem ali pa verski fanatizem.

Čeprav ima grkokatoliška veroizpoved pomembno vlogo pri identifikaciji Žumberčanov, je predsednik društva poudaril, da večina članov gleda grkokatoliško cerkev bolj kot stvar vzdrževanja kulturne tradicije. Domačini pa so mi pojasnili, da je prav njihova grkokatoliška vera tista specifična, ki jih razlikuje od potomcev Uskokov iz vasic ob spodnji Kolpi. Mnogi so celo poudarili, da je zanje žaljivo, da Hrvatje in Slovenci ne ločijo med grkokatoliki in pravoslavci, in da jih zaradi tega imajo za Srbe. Redki med intervjuvanci pa so vztrajali, da so Žumberčani pravoslavnega porekla:

Rečeno je, da su ljudi došli u ove krajeve kao pravoslavci, kao pravoslavni Srbi. Al u međuvremenu je to smetalo i avstro-ugarskoj monarhiji. Onda je Marija Terezija, pošto nije htjela odпустiti punu vjeru, samo jim priznala, da obdrže svoje obrede u crkvi, i prekrstila jih u grko-katolike. Tako, da su oni sad ovde grkokatolici (domaćin iz Dučićev).

Na vprašanje, Kdo ste po poreklu, so podobno kot potomci Uskokov iz obkolpskih vasic povedali, "da se govori", da so v te kraje prišli iz Črne gore, Srbije, Bosne in Hercegovine, Dalmacije in Senja. Natančnega kraja porekla ni vedel skoraj nihče, zato so se velikokrat sklicevali na priimke ali pa pripise s strani drugih. Starejša vaščanka iz Doljanov mi je povedala, da sama sicer ne ve zagotovo, od kod izvira njen deklinški priimek Smičiklas. Da pa so stari ljudje vedno govorili, da so Žumberčani s priimki Smičiklas, Gajski, Radatović, Rajaković, Sekulić prišli iz Knina, oziroma iz Dalmacije. Njen vrstnik iz Radatovičev me je prepričeval, da je poreklo Žumberčanov verjetno tako različno, da noben od njih nima neke trdne zgodovinske identitete:

More se po prezimenima, po imenima nagađati, a niko još nije do toga doša, da smo mi svi ovdje jedno pleme, iz jednog kraja naselili. Tu je bilo mješano stanovništvo, čak sa Kosmeta, kako je bježalo, integriralo, tako smo se i mi naseljavali. Ne znam točno od dakle, ne znamo točan identitet. In gde dodemo mi, uvijek smo, kažu nam, da smo mi Vlasci. Da. A Vlasci to, kot da smo mi jušnjaki. Slušajte, Vlasci su dolje Bugari, da. Sad vjerojatno i od tamo ima selitbe, samo u glavnom nam kažu Slovenci i Hrvati Vlasi.

Večina je na vprašanje, Ali ste kakorkoli - sorodstveno, ekonomsko, prijateljsko ipd. - povezani s potomci Uskokov iz obkolpskih vasic odgovorila, da gre

za dve povsem ločeni skupini ljudi, ki nista v preteklosti vzdrževali nikakršnih stikov. Večina Žumberčanov sploh ni vedela, da so prebivalci obkolpskih vasic uskoškega porekla, ampak so jih označili za pravoslavne Srbe iz Bele krajine. Opisali so jih kot reveže, ki so, v primerjavi z njimi, od nekdaj živeli v še slabših življenjskih pogojih. Živeli naj bi v družinskih zadrugah, bili gospodarsko zaostali, in se ukvarjali predvsem z obdelovanjem zemlje. Tako kot Žumberčani naj bi se tudi pravoslavci poročali v glavnem med seboj. Sami zase pa so velikokrat poudarili, da so "podjeten narod," da so bili od nekdaj znani kot uspešni trgovci z blagom in preprodajalci živine, in da so bile družinske zadruge kot znak zaostalosti prava redkost v Žumberku. Žumberčani kot mejaši naj bi zlasti profitirali od "obmejnega življenja", ali kot se je izrazil domačin iz Radatovičev: "Mi smo od nekdaj manipulirali ta obmejni prostor".

NAČIN ŽIVLJENJA OB MEJI NEKDAJ IN DANES

Po pripovedovanju domačinov obkolpskih vasic so ljudje v Beli krajini "od nekdaj" živeli skromno. Še pred prvo in drugo svetovno vojno so se ukvarjali s poljedelstvom in živinorejo, redko z obrtjo. V teh krajih naj bi vladala revščina. Pridelali naj bi le toliko, kolikor so sami porabili "za sproti." Pridelovali so v glavnem vrtnine, redili drobnico in govedo, ki pa so ga v glavnem preprodajali. Trgovina z živino se je odvijala na sejmi, ki so bili organizirani tako v bližnjih slovenskih kot hrvaških krajih: na Vinici, v Črnomlju, Semiču, Metliki, v Gradcu na slovenski strani meje, in Karlovcu ter Bosiljevu na hrvaški strani meje. Po pripovedovanju starejših vaščanov so bili živinski sejmi vse do uvedbe traktorjev, t.j. do šestdesetih let prejšnjega stoletja, tudi najbolj obiskovani kraji druženja za okoliško prebivalstvo. Kot je slikovito opisal domačin iz Paunovičev:

Sejem je bil zблиžanje ljudstva, kot so železniške ali pa avtobusne postaje. To je bil prostor za komuniciranje in prodajo. Tam se je izvedlo vse o prodaji, rojstvu, smrti, poplavih, porodih, ljubezni. Na sejmu je bilo vsega.

Živinski sejmi so bili potemtakem skupen družabni prostor, kjer so se srečevali tako potomci Uskokov iz obkolpskih vasic kot tudi Žumberčani. Žumberčani so sicer bolj pogosto obiskovali sejem v Metliki, ker jim je bil bližji kot karlovški, pomenil pa jim je osnovni prostor tako gospodarske izmenjave kot tudi zabave.

Žumberčani so za razliko od prebivalcev obkolpskih vasic prakticirali trgovanje z blagom v Sloveniji, Avstriji in Nemčiji. Še danes slovijo med prebivalci Bele krajine kot izvrstni trgovci in spretni prekupčevalci, o čemer je pripovedoval nekdanji trgovec iz Radatovičev:

Muškarac je iša trbuhom za kruhom, najviše sa štofovima. Štof su kupili u trgovinama. Ako je iša u Sloveniju, kupio ga on u Ljubljani, u Mariboru kod

Žida tamo. Jer su Židovi imali sve te manufakture. Tamo je kupio, i odmah je u selo iša prodavati.

Škromni življenjski pogoji v Žumberku in Beli krajini so pogojevali izseljevanje obmejnega prebivalstva. Večina intervjuvancev se je spominjala starih staršev, ki so pred prvo svetovno vojno odhajali v Ameriko in redno pošiljali del zaslužka v rodne vasi, da so lahko drugi sorodniki preživeli. Po drugi svetovni vojni je kazalo, da se bodo življenjski pogoji bistveno izboljšali. Predvsem na slovenski strani meje so čez noč zgradili tovarne in obrate, v katerih so se zaposlili tako Žumberčani kot Belokranjci. Ljudje so v skladu s socialističnimi parolami "vsi v tovarne" množično zapuščali vasi in našli zaposlitev na slovenski strani meje zlasti v Metliki, Novem mestu, Črnomlju in na Vinici, na hrvaški strani pa v Karlovcu in v Zagrebu. Relativna bližina domačih vasi in povsem prepusten republiški mejni režim sta mladim omogočala, da so lahko skrbeli za starše, ki so ostali na "zemlji;" redki so ostali doma in se dnevno vozili na delo prek meje ali pa v večja mesta. Odprtje novih delovnih mest v bližnjih večjih krajih je imelo še dve pomembni posledici. Večina mejašev se je odločila, da bo otroke šolala v Sloveniji, da ne bodo imeli zaradi jezika pozneje problemov pri zaposlitvi. Prav tako se je spremenil odnos do porok. Če je še do druge svetovne vojne veljalo tako med grkokatoliškimi Žumberčani kot med pravoslavni Belokranjci, da so se ženili in možili večinoma med seboj, po drugi svetovni vojni ni bilo več tako. Prav vsi sogovorniki so zatrdili, da so bili etnično "mešani zakoni" izjema do druge svetovne vojne. Po njej pa so postali pravilo.

Nov način življenja ob meji je imel po drugi svetovni vojni zaradi novih možnosti zaposlitve v gospodarstvu in ne le kmetijstvu še eno omembe vredno posledico. Zaradi "praktičnih razlogov" so prebivalci treh obkolpskih vasic, Marindol, Paunoviči in Miliči, leta 1952 na referendumu glasovali za priključitev k Sloveniji. Do leta 1952 so upravno sodili pod Hrvaško⁶ za razliko od Bojancev, ki niso nikoli spadali pod Hrvaško. Med "praktične razloge" so navedli bližino delovnih mest, zdravstvenih storitev, šol, pošte, skratka, navajali so izključno boljše ekonomske pogoje življenja v Sloveniji. Podobno so prebivalci žumberških krajevnih skupnosti Radatoviči in Dragoševci, kot že rečeno, leta 1992 izrazili željo po priključitvi k Sloveniji zaradi "boljših ekonomskih razlogov". Vendar so navedli drugačne razloge za to od prebivalcev obkolpskih vasic: Žumberčani so izrazili zlasti bojazen pred posledicami vzpostavitve novega mejnega režima med Slovenijo in Hrvaško. Bali so se, da bi jim mednarodni mejni režim (1991)

* * *

⁶ Kratko obdobje med drugo svetovno vojno, t.j. po italijanski okupaciji leta 1942 pa do konca druge svetovne vojne, so vse navedene vasicе spadale pod Slovenijo, ker je Italijanski režim določil reko Kolpo za mejno reko med Italijansko fašistično državo in Neodvisno državo Hrvaško. Po vojni pa so bili ponovno priključeni hrvaški republiki - spadali so v občino Netretič.

onemogočal nemotene interakcije, ki so jih vzpostavili s slovensko stranjo meje zlasti po drugi svetovni vojni. Po drugi strani pa so se bali še večje marginalizacije s strani hrvaških oblasti; kot je povedal starejši domačin iz Radatovičev: "Do nas se obnašajo, kot da nas ni."

DOŽIVLJANJE POSLEDIC UVEDBE MEJNEGA REŽIMA LETA 1991

Nisem našla sogovornika, ki bi v desetletju po uvedbi mednarodnega mejnega režima v njem prepoznal kakršnokoli prednost. Vsi so bili mnenja, da je mejni režim iz leta 1991 kriv za ohladitev odnosov med obmejnimi prebivalstvom. Prebivalci obkolpskih vasic so izpostavili tako ohladitev s sosedi Hrvati in s Srbi na hrvaški strani meje. Za prve so ugotavljali, da so postali čez noč "zavedni Hrvatje", ki so nanje začeli gledati predvsem kot Srbe, ne kot na nekdanje sosede. Za druge pa so povedali, da jih ne obiskujejo več zaradi pregledov na mejnih prehodih, ki jih večina mejašev še vedno doživlja kot žaljive. Zlasti se ne morejo sprijazniti z mejnim ukrepom, ki natančno predpisuje, kdo sme uporabljati maloobmejni prehod - most - v Žuničih. Tega so zgradili domačini z obeh bregov Kolpe sami že pred kakimi dvajsetimi leti, da bi si olajšali vsakodnevno komunikacijo. Koristil naj bi zlasti domačinom s hrvaške strani meje, ki jim od tedaj ni bilo več treba prečkati reke s čolnom, ko so odhajali na delo v Slovenijo. Most še danes pomeni simbol skupne solidarnostne akcije, ki je domačine obeh bregov povezal v enotno skupnost.

Čeprav so se domala vsi domačini pritoževali, da so z vzpostavitvijo meje leta 1991 v ekonomskem smislu veliko izgubili, ker ne morejo več ceneje nakupovati v bližnjem Karlovcu, so prepričani, da so še več izgubili sosedje na Hrvaškem. Večina prebivalcev ob reki Kolpi se je namreč po drugi svetovni vojni zaposlila na slovenski strani, bodisi v rudniku rjavega premoga v Črnomlju ali pa v kovinskih in tekstilnih obratih v Črnomlju, Metliki in na Vinici. Po razpadu Jugoslavije so zaposlitev obdržali samo redki s hrvaške strani, na podlagi delovnih viz, kajti večina "socialističnih" podjetij v Beli krajini je šla v stečaj.

Mladi na hrvaški strani prav tako nimajo veliko možnosti, da bi "ostali doma". Pred mejo 1991 se jih je večina šolala v Sloveniji, kjer so se pozneje nameravali tudi zaposliti. Zdaj, menijo vprašani, pa imajo kaj slabe izgleda za zaposlitev, še bolj pa njihovi otroci, če se ne bo v kratkem celotna ekonomska situacija v Beli krajini izboljšala. V tem oziru so zelo pesimistično spremljali vzpostavljanje schengenskega režima, ki naj bi mejaše z obeh bregov še bolj razdvojil.

Žumberčani so se pogovorom v zvezi z mejo raje izogibali. Negativna izkušnja iz leta 1992, ko je več kot 95 odstotkov domačinov iz krajevnih skupnosti Radatoviči in Dragoševci podpisalo peticijo za priključitev k Sloveniji, organiza-

torja peticije pa so za eno leto zaprli, je še vedno v živem spominu. Večina je to epizodo komentirala kot preživetveno strategijo in ne kot izkazovanje pomanjklivega domoljubja, kar da so jim očitali novinarji v hrvaških medijih. Starejši domačin iz Radatovičev je motive sovaščanov za peticijo komentiral takole:

Bogme, mi nismo htjeli jezično, jer svako voli svoj jezik, to je normalno, da. Jer ja, ja lakše u Hrvatskoj se sporazumem nego u Sloveniji. Al je to ekonomski, geografski bilo. Mi smo obkoljeni sa Slovenijom. Mi samo imamo šumo gore, koja nas veže sa Hrvatsko.

Hkrati pa so potrdili ocene domačinov iz obkolpskih vasic, da so z vzpostavitvijo mednarodnega mejnega režima oni sami, torej ljudje na hrvaški strani meje, izgubili več kot pa sosedje iz Slovenije. Domačini iz obmejnih žumberških vasic so oddaljeni od nakupovalnih centrov v Suhorju ali pa v Metliki približno deset kilometrov, medtem ko je prva bolj založena trgovina na Hrvaškem šele v Ozlju, ki je oddaljen približno 40 kilometrov. Za prebivalce jugozahodnega Žumberka je to znatna ovira, saj gre večinoma za ostarele prebivalce, ki ne premorejo niti osebnih avtomobilov.

Žumberčani so tudi sorodstveno vezani na slovensko stran meje, saj je bila po drugi svetovni vojni navada, da so otroke šolali v Sloveniji. Ni malo primerov, ko prav ti otroci, ki so danes zaposleni v Novem mestu ali Metliki, vzdržujejo ostarele starše, ki so ostali doma v Žumberku. Zato je bila leta 2002 bojazen pred prihajajočim schengenskim režimom, ki naj bi, po njihovem mnenju, tovrstne komunikacije še bolj oviral, toliko bolj razumljiva.

SKLEP

Od poznih osemdesetih in zgodnjih devetdesetih let dalje je slovenski tisk veliko poročal o vzpostavljanju mendarodne meje med Slovenijo in Hrvaško; nacionalna javnost je bila, kot rečeno, večinoma prepričana, da je proti "nevarnemu" Balkanu potrebno postaviti zelo utrjeno mejo. Manj navdušeni nad idejami o dobro varovani zunani meji EU so bili zlasti prebivalci vzdolž slovensko-hrvaške meje, še posebno tisti med njimi, ki so jih mediji "odkrili" kot nekakšne tujce: potomce Uskokov, ki jih je v tej javni percepciji določalo "neslovensko poreklo." Pod vtisom vojne na ozemlju nekdanje Jugoslavije je zlasti slovenska policija z nezaupanjem opazovala mejaše v Beli krajini, ki jih je prepoznala za potencialne prevodnike etničnih konfliktov v Slovenijo. Lokalci so še danes ogorčeni, da so jih slovenske oblasti v desetdnevni vojni ignorirale kljub izkazani lojalnosti na plebiscitu za samostojno Slovenijo. Kot je rekel domačin iz Bojanecv: "Nobeneга izmed nas niso vpoklicali, čeprav nas je več kot 90 odstotkov glasovalo za samostojno Slovenijo."

Poleg neprijetnega, čez noč vzpostavljenega stigmatiziranja teh mejašev so domačini kot posebej moteč element v vsakdanjem življenju doživljali mednarodni mejni režim, ki je bil vzpostavljen po osamosvojitvi Slovenije. V primerjavi z nekdanjo nevidno republiško mejo med Slovenijo in Hrvaško so novo mednarodno mejo občutili kot oviro, ki je nekdanje nemotene komunikacije s sosedi prekinila. Po drugi svetovni vojni so namreč dotlej po lastnem prepričanju endogamni pripadniki skupnosti potomcev Uskokov pravoslavne vere v Beli krajini, in ljudje grkokatoliške vere v Žumberku vzpostavili enoten prekomejni družbeni prostor, kjer so se številni šolali, zaposlili in sklenili zakonske zveze. Prepletanje različnih družbenih prostorov mejašev je v veliki meri oslabila večja formalizacija obmejnega življenja, ki jo je prinesla mednarodna meja: posledice osamosvojitve Slovenije so se med drugim kazale tudi v plazu stečajev obmejnih podjetij. Poleg neprijetnih kontrol na mejnih prehodih, okrepljene prisotnosti policije v obmejnem pasu in neperspektivne ekonomske situacije tako v Beli krajini kot v Žumberku in nasploh vzdolž slovensko-hrvaške meje mejaše skrbi tudi vzpostavitev schengenskega režima, ki ga gledajo kot zaviralca turizma, te edine dejavnosti, za katero menijo, da bi v območju imela perspektivo, in ki ga kot najbolj realno obmejno preživetveno dejavnost vidijo tudi vladna ministrstva v okviru načrtov regionalnega razvoja. Domačini tudi dvomijo v uspeh drugih vrst ekonomskih čezmejnih povezav, ker, kot poudarjajo, imajo na drugi strani meje ekonomsko še bolj obubožane sosede.

Vendar vsi niso tako pesimistični. Nedavno⁷ je slovenski Minister za Evropske zadeve poudaril, da mejaši velikokrat pripisujejo negativne posledice, ki izhajajo iz uveljavljanja samostojne slovenske države, mednarodnemu mejnemu režimu ali celo schengenskemu režimu. Poudaril je, da je na eni strani nujno upoštevati skrb EU za učinkovito varnost zunanjih meja, saj so nedavne kandidatke za vstop v EU prevzele kar 80 odstotkov nadzora nad kopensko mejo EU. Hkrati je povedal, da zid proti Hrvaški ni v nikogaršnjem interesu, oziroma režim, ki bi bil za ljudi ob meji neprijeten in težaven. Zavzel se je za resno preučitev in sprotno reševanje vsakega izmed problemov v obmejnem pasu, na katerega bodo opozarjali domačini. Nenazadnje je poudaril, da večino teh ureja *Sporazum o obmejnem prometu in sodelovanju med Slovenijo in Hrvaško*,⁸ ki bo vključen v red *Schengenskega sporazuma*.

* * *

⁷ Ugotovitve navajam po posnetku oddaje *Aktualno: Schengenski režim – kdo bo varuh južne meje?*, ki je bila predvajana na nacionalni televiziji, na prvem programu Slovenija 1, 5. avgusta 2003 ob 20.53 uri.

⁸ Državni zbor Republike Slovenije je 19. julija 2001 sprejel *Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško o obmejnem prometu in sodelovanju*. Stari režim prehajanja državne meje iz leta 1991 in 1992 pa se je s 1. januarjem 2003 spremenil in prilagodil določbam Sporazuma.

Te vrste optimizem o sodelovanju med lokalci in državnimi strukturami sem zasledila tudi pri tistih informatorjih, ki so poudarili, da bodo "branili EU", tako kot so njihovi predniki, slavni Uskoki, ubranili Evropo. Morda je to dober znak, da žaljivega, diskriminatornega, nenadno pripisanega "tujstva" v osamosvojeni Sloveniji vendarle niso preveč zamerili.

REFERENCE:

- Barth, Fredrik (ur.), 1969, *Ethnic Groups and Boundaries: the social organisation of culture difference*, London: Allen and Unwin.
- Bauer, Marjan, 1993, SAO Bela krajina, *Slovenske novice*, 3/274, 25. november, str. 2.
- Budja, Bojan, 1994, Srbsko avtonomno ozemlje zdaj tudi v Sloveniji?! *7D*, 23/1, 5. januar, str. 12-14.
- Cvirn, Janez, Igor Grdina, Martin Ivanič, Igor Longyka, Janko Prunk, Vasko Simoniti, Peter Štih, 1999, *Ilustrirana zgodovina Slovencev*, Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Čelik, Pavle, 1994, *Na južni straži: kronika nastajanja državne meje med Slovenijo in Hrvaško*, Ljubljana: Enotnost.
- Čontala, Borut, 1989, Bojanci ali Srbi v Beli krajini, *Delo*, 30. september, str. 26.
- Dimitrić, Milovan, 1990, Belokranski Srbi odločno za samostojno Slovenijo, *Delo*, 24. december, str. 3.
- Dimitrić, Milovan, 1993, Belokranjci izpuhtevajo po vsakem preštevanju, *Delo*, 19. februar, str. 2.
- Donnan, Hastings in Thomas M. Wilson, 1999, *Borders: Frontiers of Identity, Nation and State*, Berg: Oxford.
- Hann, Christopher, 2001, Borders in anthropological perspective, članek predstavljen na konferenci Europe 2021: Beyond visible and invisible borders, Kraków, 26.-28. april 2001.
- Hranilović, Nada, 1990, Žumberčani - subetnička grupa u Hrvata. *Migracijske teme*, 6/4, str. 593-614.
- Janežič, Stanko, 1986, *Ekumenski leksikon*, Celje: Mohorjeva družba.
- Kaser, Karl, 1997, *Slobodan seljak i vojnik. Rana krajiška društva 1545-1754*, Povijest i historija, zv. 1, Zagreb: Naprijed.
- Kos, Dušan, 1987, Bela krajina v poznem srednjem veku. *Zgodovinski časopis*, 41/2, str. 217-255.
- Kranjc, Jože, 1991, Naj nas pustijo pri miru, *Večer*, 47/220, 21. oktober, str. 27.
- Krasko, Ivan, 1990, Bojanci niso Kninska krajina, *Dnevnik*, 17. oktober, str. 9.
- Kuljaj, Ivo, 1990, Priključitev k Sloveniji, *Delavska enotnost*, 49/53, 27. december, str. 11.

- Laketič, Milan, 1989, Kad je predsednik 'Srb', *Politika*, 24. oktober.
- Rothenberg, Gunther Erich, 1960, *The Austrian Military border in Croatia, 1522-1747*, Illinois Studies in the Social Sciences, zv. 48, Urbana: The University of Illinois Press.
- Simič, Vladimir, 1990, *Zadružna zakonodaja v 19. stol. na današnjem jugoslovanskem ozemlju*, Ljubljana: Univerza v Ljubljani (doktorska disertacija).
- Šimunič, Marjeta, 1995, Prilagajamo se evropskim merilom, *Slovenec*, 22. maj, str. 2.
- Zajc, Marko, 2003, *Problem slovensko-hrvaške meje v 19. stoletju: žumberško vprašanje*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani (magistrska teza).
- Zakrajšek, Vojko, 1993, SAO Bela krajina, prestolnica Metlike, *Slovenske novice*, 3/274, str. 3.
- Zorič, Blagoje, 1993, O Beli krajini nismo govorili, *Delo*, 20. februar, str. 2.
- Žunec, Branko, 1992, Policijska meja na evropskem obrobju, *7D*, 12. februar, str. 11-13.